

WALD, RUDBECKIUS, JOHANNES

Fridhz predikan hållen vthi Ryszland, i thet swenska läghret widh Pletscho, på then almenneligha stora bönedagh som vthi Swerighe höls then 1. sept. anno Christi 1615. Aff ... Johanne Rudbeckio Nerici

1635

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
 - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
 - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
 - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

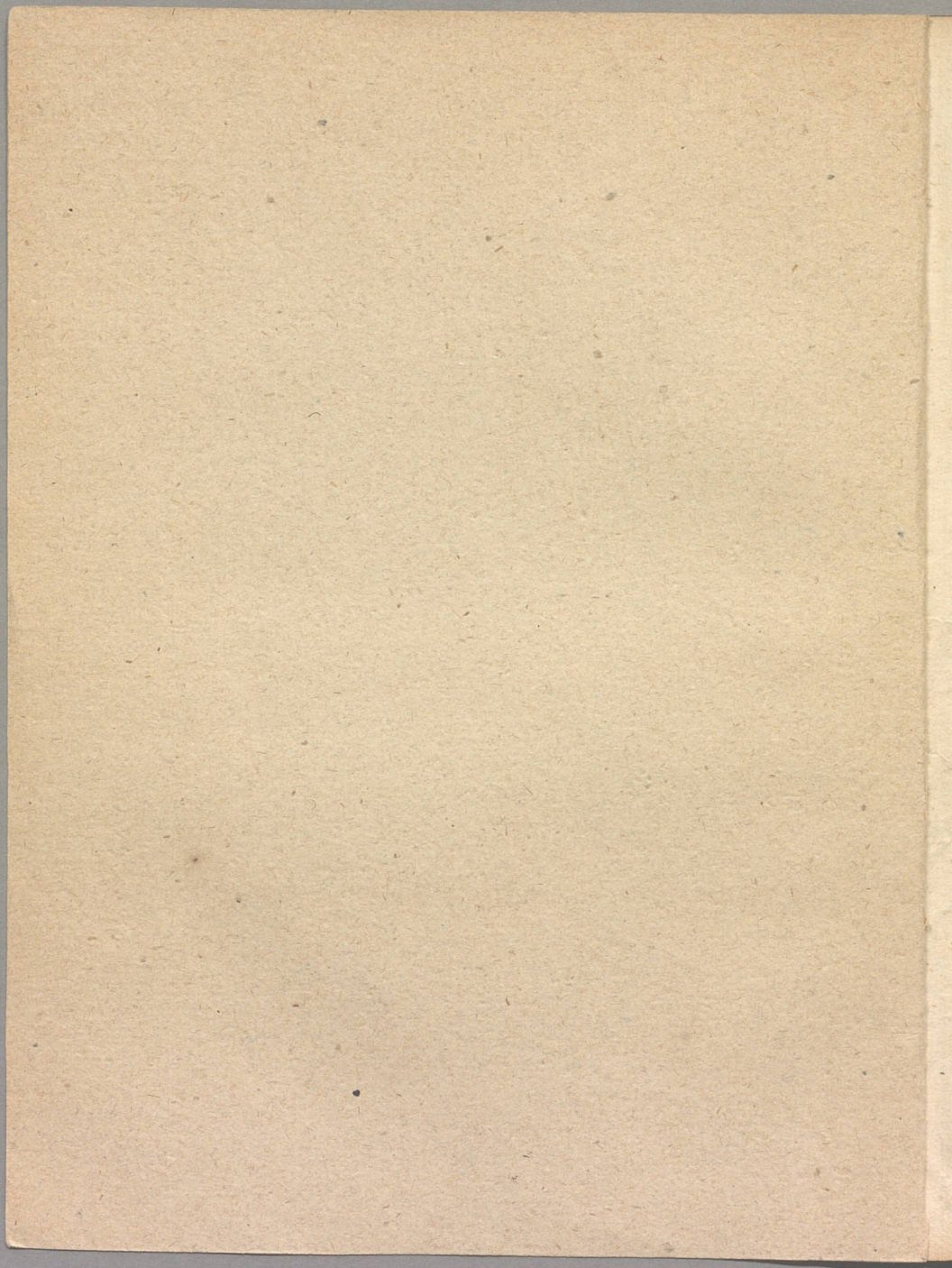
Rudbeckius,
Fridhs Predikan
i thi Ryssland
1 Sept. 1615.
Vesterås 1635.

F. 1700
52. 21. 7

Seid. Linn.
Tore. 9. 10
Tore. 10. 11
(1711)

17

Fridhs Predikan
Hallen vchi Ryßland / i thet
Swenska Låghret widh Pleßcho / på
then almenneligha stora Dönedagh som vchi
Swerighe höls then 1. Sept.
Anno Christi 1615.

Aff

R. M. ^s til Sverige / etc. Then Stoor-
mechtigh / Högborne Furstes och Herres H.
Gustaff Adolphs / S. G. och W. Konungz
Hoffpredikant.

M. JOHANNE RUDBECKIO
NERICIO.

Närvarandes

Månge Förnemlighe Swenske / Herrar och Hoff-
uerstar / samt andre Swenska / Tyska och Lüff-
tenska / aff Adhel / Officerare / och Postienare.

Tryckt i

Anno D^o

Wästerås

1635.

Aff Peder Ericksson Wald /
medh Capitelz Tryck.

Then Wälborne och Höghbetrodde Herres/
H. JACOB DELAGARDIE
Greffues til Läcköo/Fri Herres til Gelholmen/Herres til Kols
ka/Kunsa och Rida/Middares/Swerighes Kises Rådhy/
Marssk och General Feldt Herres etc/
Hoff och Feldtpredikant etc.

Wärdigh och Wällärd M. GABRIELI
HOLSTENIO, etc Sinom Elskeligha Swäzher och
godha Wen myckin Hells och Wälwäggho aff
Gudhi al. i. d. h. önsfandes.

Unseedt Dilecte Dn. M. affinis & amice singularis,
man wäl weet/at krigh föra ther laghughu orsaker til äro/ icke alle
nast bliffuer aff Gudhi tillätit: Vthi: och wäl vnderstundom på
lagor och befallat. Säsom Moss och Josue emoct the Cananeer/ Saul o
moot the Amalekiter.etc. Så är thet doch i sigh sieuffe ut ondt ting: Och
reknas ibland the stora Landz plaghor som Guoh för syndens skull plagar
Land och Rikten m. besötta, säsom wj kenne sec. Lev. 26:24 Deur. 28:27, pla. 5:26.
Jer. 5: 15. Nu ehruw ondt thetta är: Och wj måste ofta ther medh plä
gade och agade warda: Så haffuer doch then Barmhert ge Gudhen icke
heller welat vnderlåta oss lära och vnderwissa hruwedes wj oss vthi krigh
moot wära Siender ställa och förhålla skole/ så at wj maghe haffa Gudh
medh oss/ och någhon lycka och framgång winna: Ther gör Gudh vthi then
femte Moss Book then 20. c. Swilret alla Krighsmän borde haffna usir och
på singren kusa/ther öfuer iagh och fordom en Jeltpredikant en lre Kriga
predi an hållit haffuer/och allom rettsingom Krighsmännem til vnderwisa
ning haffuer tryckit lätit. Nu wil man rett kriga skal man likwäl altgödh ut
fridsamt hierta och sine haffna/altgödh effter feiden skäffna och trachta. Säs
som och jämwäl i sama cap. lärdt och budit warder. Thugtomandes then ösa
yel gha stadha och förderff som krigh med sig haffuer. Och ther hoos weta
hwad som urspronget och huffund orsaken är til all krigh och deligh/och ge
nem hwadh wägar man bäst och snarast åter til frid komma kan. Thetta lär
2. ther öfuer man och widh samma tjd en liten förklarung hållit haffuer.
Thessa haffuer man säsom wärt nya Tryckz första stuct V. R. na welat dedi
cera, til wärt wenliga omgenges och wenklaps ihugtomelse/önsfandes at V.
R. na sampt V. R. na, thesa tjdz ahörare måtte här ny något til fronnma tient
wära/wenligen begärande: at i och the thetta ringa ardet inter strepirus ar
morum, fordom sammanfattat til the bästa upptaga och vthtyda wille. Gudh
eder med hela Krighsmachten låte m. hells och fridh åter til oss komma. Eder
och hela feldt Gudhi befallandes. Aroha tuis & nostris adhuc D. G. bene va
lentibus. 18 Sept. A. 1635

JOH. RUDB. Arof.

CONCIO

ex Joelis. c. 2.

Het är ingen / såsom man förmodhar / vth-
walde i Herranom Christo / aff oss som nu här försam-
lade ärom / som icke kan besina och effertencelia / hwadh
orsaker haffua beweckt och vpweckt wår nådigheste Herra och
Konung / at H. K. M.^{tt} haffuer låtit påbindha några allmen-
nelighe Sa. o och Bønedaghar öffuer hela sitt Rike / vthaff
hvilka wij på thenne dagh / en haffue i sinnet til at hålla och
begå. Namligan at wårt kære Fädernesland Sverige haf-
uer nu i longan tidh medh så swårt krich och örligh warit pläs-
ghat / at nappast någhon aff them som nu leffua / weet aff nå-
ghon stadigh friidh til at säija. Thet äre sökte årskillige wäs-
ghar och medel / at wij skulle komma til någhon waractich
friidh och roligheet / Så är dock intet vthrettat: Vthan så
snart / ja förr än thet ena krichet haffuer återwende / så är thet
andra / ja vnderfundom flere tillika öppas och på begynt. V-
than twissuel therföre at then retta hussudh orsaken / och bruns-
ädhnan til sådana krich och blodz vthgiutelse icke är bortta-
ghen eller igenstoppat.

Nu är oss vthaff Gudz ord noghsamt kunnigt och vps-
penbart / at retta orsaken och vphoffuet til krich och örligh / så
wål som til alt annat ondt som Menniskan vppå kommer / ä-
re hennes stora synder och öffuerträdelsor medh hvilka hon
Gudh förtörnar / och sådana straff och pläghor vthöffuer sigh
vpwacker ocl förorsakar. Det så lenge som thenna icke blif-
uer borettaghin / kan icke heller krich och örligh återwenda. Nu
på thet at thenna orsaken måtte så mycket mögeligit är / bliffua

Exordiu
a causis
cur in di-
cta ieu-
nia.

aff wägghen taghin/haffuer H. R. M. aff icke Christelligit och
höglöffligt berenclyande/ låtit påbiudha at man sådana Be-
nedaghar hålla skulle. På hwilka hwar man skulle komma til-
sammans/Gamble och Unge/höghe och låghe/Männ och
Quinnor/at bliffua förmanit aff Gudz ord til at göra een al-
warfam Syndaboot och bättring/bortleggia the groffua och
wederstyggelliga laster som allmänt haffua tagit effuerhanden
hoos oss. Och bidia HERran wår Gudh at han wille oss
them nådeligan förlåta. Och werdighas borttagga thetta
wålförtienta straffet för sijn godheet och barmhertigheet
skull.

Nu sådant til at göra/nemlighan göra Boot och Bät-
tring/ affstå medh Synden/bidia Gudh om syndernas för-
låtelse och mera sådant/kunne wij icke aff oss selfsuom komma
til wäggha/ vthan HERren Gudh han werkar thet i wårt hjer-
ta/hwilket skeer igenom hans ordz predikan och flitiga höran-
de. Therefore haffuer man på förbenemde Bönedaghar med
högsta flit och alwar/ vthaff Gudz ord här om predikat och
lärde. Thet samma wele wij än nu göra på thena här dagh
Gudh giffue at wij kunde låta oss gå sådant til hiertat/ och nu
thet vpsåtet höra Gudz ord/at wij wille taggha oss något thet
effter/så stodho oss wål til rådhandes/ och Gudh wordo oss nu
sijn hielp wiserliga besökandes. Nu at wij thetta göra kunde
wele wij bidhia Gudh innerligan om then W. H. Andes
hielp och bistånd.

TEXTUS. Joel. 2.

v. 1.

Dåser medh Basuner i Sion/ro-
per på mino helgo berghe/darrer alle land-
zens Inbyggjare. In HERrans dagh kom-
mer

mer oc är hart när / en mördē dagh / en bister dagh /
 en mulin dagh och dimbogh dagh / lika som mor-
 gon rodhan uthbreder sigh öffuer bergghen / nem-
 ligan itt stort och mechtigt folck etc. För honom
 går en förtärande eeld / och effter honom en brin-
 nande loghe / landet är för honom lika som en Lust-
 gård : Men effter honom lika som en wild ökn.
 Och ingen skal unslippa honom. etc.

Så sägher nu H Erren : Wender idher til
 migh aff alle hierta medh fastande / medh grätan-
 de och söriande / ruffuer idhor hierta och icke idhor
 klädher / och wender ider til H Erran idhar Gudh /
 Ty han är nådigh och barmhertigh / toligh och aff
 stor mildheet och låter sigh siare ångra straffet.
 Han förbarmar sigh iw ån nro och effter sitt straff
 nådhe bewisfar. etc.

v. 12.

Blåser medh Basuner i Sion / helgher ena
 fasto / kaller menigheten tilhopa. etc.

v. 15.

EXEGESIS.

Wij hörde på sist haldne Bönedagh / vthwalde i H Er-
 ranom Christo Jesu / vthaff Daniels thet 9. c. Hu-
 ruledes Judafolckē / effter thet the icke wille affstå
 medh theras affguderij och andra grossua Synder / och göra
 Boot och Bättring / medhan thet stodh wäl til medh them / the-
 ras Land och Stådher woro behålne: Så måste the omsidher
 thet göra i Babilon / her the säto fångne för theras synder
 och misgärningar skull / och theras Stådher och Land woro
 vpbrens

Transitio
 a cōcione
 ex Dan.
 9. c. pro-
 xime ha-
 bita.

vpbrende och ödelagde. Ther måste the m̄ angest och hie-
 tans suckan belenna och säga: Ach HERRre wij haff-
 ue syndat och illa gjorde/ wij haffue warit ogudh-
 achtighe och förtörnat tigh. Men när tigh Her-
 re är Barmhertigheet och myckin förlåtelse/ mi-
 skunda tigh össuer oss HERRre för HERRans skul/
 och för titt stora namn skul/ ty wij äre fast elen-
 dighe wordne. etc. Men nu vthaff thenna Joels pre-
 dikān höre wij huru trolighan Gudh hadhe warnat them til-
 förena/hotat och förmant them at the skulle omwenda sigh til
 honom/ elliest wille han heems. lia them med fridh och örligh/
 och the skulle inthet kunna stå för theras Fiender: Men hwar
 the omwende sligh och gjorde bättring. sa wille han än förskona
 them medh thetta straffet/ och giffua them fridh och roligheet/
 Korn och Must och hwadh the mera behöfde tilfylllest / så at
 the skulle måtte warda/ och them skulle intet felas.

Nu på thet wi som nu leffue och här tilstādhes ärom/
 kunde bruka thenna Joels predikān oss til någon nytta och för-
 deel/ så wile wi här aff förhandla thesa tree Lärdomar.

Partitio.

I. Then förste skal vara: Hwadhan Krigh och örligh kommer.
 Eller hwilke som äro rette orsakerne til Krigh och örligh.

II. Hwadh skadha och förderff Krigh och Örligh haffuer m̄ sigh.

III. Huruledes Krigh och Örligh kan förraghas/ och man äter til
 Fridh och Roiligheet komma skal.

Pars 1.

P A R S. I.

De Bello-
rum cau-
sa

Hwadh thet första tilkommer nemligan/ hwadan Krigh
 och Örligh kommer/ här om säger Joel all så: Ty
 Herrens dagh kommer och han är hardt när.
 Han fallar här frigg tydh en HERRans dagh. Ty wij sko-
 le

Ie weta at frigh och örligh kommer icke aff een hendelse eller
 slump: Vthan thet kommer aff H&Eranom. Förty om en
 Sparff som köpes för en pening icke faller på jordena vthan
 hans willia och itt hår kan icke falla aff wåre buffwoth vthan
 hans willia/huru mycket minder kan något frigh/ther gemeent
 många 1000. menniskior falla för Swerdzegg/begynnas el-
 ler foras/vthan hans willia och försynn. Icke eller kommer
 frigh och örligh aff Himmelēs lopp och constitution, såsom
 någhre halffchristne hoos of dårachteligha mena. Zy såsom
 Himmelens lopp och constellation nu är / så haffuer hon
 ock warit aff Gudhi förordnat strax i werldenes skapelse/the
 man ther aff see kan. It såsom the för någhre tusende åhr
 haffua vthreknat Himmelens lopp/så haffuer han alt sedhan
 stickat sigh och lupit. Men frigh och örligh är icke förord-
 nat i werldenes skapelse: Vthan thet är sedhan inkommit för
 syndenes skull. Såsom sedhan skal widhare bewijsas. Zher
 före kan thet icke förorsakas aff himmelens lopp. Vthan
 H&Eren G&Wdh är then som sänder frigh och örligh öffuer
 Land och Stådher/når the sådant medh thetas synder och o-
 gudhachtigheet förtiena.

Causa
 Belli non
 casus.

Luc. 12:7

Non A-
 stforum
 cursus.

Sed ipse
 Deus est
 causa diri-
 gens &
 movens.

Haffuer tå Gudh (må noghor säya) sådana lust och be-
 hagh ther til/at then ena menniskan dräper then andra / och
 thet ena landet/förhåriar/förbrenner och vthedher thet andra/
 och tilfoghar thet all skadha och förderff. Lika som then ther
 kommer een Commedia eller Tragedia tilwägga/han haff-
 uer lust stelff til at sittia och see ther vppå? Uey ingalunda.
 Zy H&Eren är en sådana H&Ere som haffuer lust til liiff-
 uet/och icke til förderffuet/han wil ingen menniskios förderff/
 vthan at hwar och en omvender sigh och lessuer. Zherföre
 haffuer han ock strengeligha förbudt at man skal icke dråpa/
 man skal icke röffua/ icke göra någhon öffuerwold och orett/
 man skal icke göra någhon amman/ thet man icke wil haffua
 giordt

Causa ve-
 ro ωε-
 κατηγ-
 κτικη,
 hominum
 peccata

Pf. 29:6.
 Ezech. 18.

Exod. 20.

Exod. 23.
Matsh. 5.
Plai. 33:17.
Mat. 5:9.

giordt igen. Ja han haffuer alwarliga befale / wij skole el-
ska våra owenner / wij skolom göra them godt som hata oss.
Han haffuer befale wij skolom elska fridhen och söka effter ho-
nom. Zy salige äro the Fridhsamme / the skola kallas Gudz
Barn. Thersfore haffuer Gudh ingalunda lust til krigh och
blodz vthgiutelse. Behan när wij medh våra stora Synder
och ogudhachtigheet sådant förtiene / ock wij inthet effter hans
troghna förmaningar wele bättra oss: Måste han för sin rette
wijsa skull låta sådana straff komma öffuer oss / såsom han i
sin H. Lagh mångestädhes hotar och vsäggher / särdeles i then
3. Mose Book thet 26. c. och i then 7. Boken thet 22. c. thet så
står: Om i icke ären minn bodh hörighe och lydige /
så skal Swerdet förtära idher. Säsom ock Domaz
re och Konunga Bokena thet samma witna / thet så öfsta står
vprepetera: At så Israels ändade emoot H & Xran
theras Gudh / upweckte han them Fiender som
them tvingadhe. Och thet samma lærer oss Christus
Gudz Son sielf hoos Lucam i thet 19. som wij anligan hör-
de. Ther han så säggher til Jerusalems stadh: At effter han
icke kende then tidh vthi hwilkom han besökt war:
Så skulle then tidh komma at hans owenner
skulle belaghra honom och trengia honom på alla
sidhor.

Homines
v. ipsi ad
Bella
prompti
sunt.
Quorum
studia &
voluntates
Deus suo

Effter wij nu höre at H & Xren Gudh är then som sän-
der krigh och örligh öffuer Land oc Städer / för thetas synder
och misgerningar skull: Fräghas widhare / om menniskior na så
aff sigh sielfsue hadhe lust til fridh och enigheet / om Gudh icke
reette och vprvækte thet ena folcket emoot thet andra / för the-
ras synder skull? Ney ingalunda. Behan thet låta sigh fins
na i alla werldenes tidher / menniskior som aff sigh sielfsue haf-
v

na ingen lust til fridh och roligheet/ vthan til krigh och blodh
vthgiutelse/ til rooff och rappande/ och til sadant leffuerne som
i krigh fores. Nu effter sadana finnas som haffua lust til
krigh/ sa tager Gudh them och brukar them sasom itt rijs til at
straffa och heemsolia antingē them stelsua/ eller ock andra/ som
haffua syndat honom emoot. Och han ar sa then som mo-
dererar och regerar krighet/ han ar then som giffuer segher
och framgang pa hwilken sidhan honom synes. Therefore kal-
las thet **HERANS krigh**. Sasom pa ale thetta exem-
pel och historier kunde inforas hwar tidhen sa medhgaffuo.

Nar man nu widhare rangsakar/ hwadh som bewekar
menniskiones hierta och hugh til krigh och orligh/ sa finnes har
mange och ackst illighe orsaker ther til/ en part haffua laghliga
och sultomliga orsaker til krigh. En part fora krigh aff lett-
ferdigheet och ondsko.

Laghliga orsaker til krigh haffua Forst/ the som haffua
Gudh vthtryckta budh och befallning ther til. Sasom Israels
Barn emoot the Cananeer/ R. Saul emoot the Amalekiter/
1. Sam. 15. ii. The som forswara sigh och sina Vnderstatare
emoot them som vthan nogh gifuin orsaak them bekrigha. Sasom
Israels Barn emoot the Amalekiter i okenene. R. David e-
moot the Ammoniter. Exod. 17. 1. Par. 20. iii. Item the
som sa hogdt are aff androm oforrettade/ at the pa inthet an-
nat seet kunna kotna til sin rett vthan genom krigh och orligh/
the haffua ock laghligh orsaak til at fora krigh. Sasom thet
gemene spraket lydher: *Iustum Bellum quibus necessari-
um, & pia Arma quibus nulla nisi in armis spes relinq-
tunt.* Therefore haffuer ock Keyser Marcianus altidh sagdt.
Dum in pace esse possumus, arma non induamus. Och
Varro i sin 2. book/ striffuer om the gamla Romare. *Bella
tarde & nulla licentia suscipiebant.*

secom-
modat
proposi-
to.

Hominū
v. volun-
tates va-
rijs rebus
ad Bella
mouetur.

1. Sam. 15.

Conditio-
nes iusti
Belli vide
apud Bel-
lib. 3. de
Laicis. c.
15.

Bod. p.
904.

Men emert om vthan laghliggh och fullkomneligh orsa at
 frigha the som frigh wäl kunde vndwiska. Säsom först/the som
 aff begärelse til at regera vpfetia sigh emoot theas laghliggha
 Sffuerheet. Säsom Absolon emoot sin Fadher David.
 ii. Sedhan the som aff ähregirigheet och för itt store namn
 begynna frigh/at the ther igenom må warda namn kunnighe
 och vthropade för wellighe Krigzmän. Säsom Senacherib.
 Holefernes, & superiore atate Carolus Burgundus.
 Om hwillen Comineus skriffuer lib. 7. p. 3. Cupidissimus
 erat gloria, eaq; fuit præcipua causa cur bella suscipe-
 ret. iii. The som aff begärelse til annars land och äghor/
 til at förwidga theas land och grensor begynna frigh. Ut
 Naas Rex Ammonitarum contra Saulum. iv. The som
 aff privat injurier som kunna wara skedde antingen Herrars
 na emellan/eller ock Bndersätarna/ som ellies genom andra
 medhl kunde fördragas och bisleggiat/eller ock aff en Christes
 ligh kärleek föråttas och öffuersees/ vthaff hemdgirugheet fö-
 ra hela Land och Riksen tillsamman/ sigh sielfuom och theas
 Bndersätarom til högsta förderff. Zy thet är icke allenast
 Christeligit/vthan ock nyttighare någhon orett lidha aff sina
 grannar/ än til at hempnas/ tagha sigh frigh och örligh före.
 Zy han skal myckit lyfsamlighan frigha/ som skal så myckit
 ther igenom winna/ som hans Land och Bndersätare ther icke
 genom tappa och förlora.

Demum
 etiam Di-
 abolus
 qui frigi-
 dam sus-
 fundit.
 1. Reg. 22.

Zhen ledhe Satanas som är en Mandräpare aff be-
 gynnelsen/ och haffuer lust til mord och blodutghutelse/ han
 blåser ock som offstast vnder at frigh och örligh skal företagas/
 ther som tilförenna godh sãmia och nåborskap är. Säsom wis
 see vthi K. Achabs historia. Zher som Konungen berådhs
 slogh med sina/ om han skulle dragha til frigh emoot Ramoth i
 Gilead/ kommer satan fram och tilbjudher sigh hoos Gudh at
 wela wara en falsk Ande i alla Achabs Propheters munn/ til
 at

at rådhva Konungen at han skulle dragha åstadh i krig / thet
han sedhan skulle medh sitt folck slaghen warda.

Thesse åre the medhel genom hwilka krigh mestadels för-
orsakas och begynnas. Nu til hwadh enda Gudh låter krigh och
örsligh komma öffuer Land och Rike / år oc i Gudz ord oss vppen-
barat. Nemligan at the onde och obootferdighe skola thet
genom straffade warda medh åtkilligha plåghor: Och the
som ån nro någhon Boot och Båtring göra kunna / skola thet
igenom vpreckte warda til at omwenda sig til H. E. Xren /
båtra sitt leffuerne / och således salighe bliffua. Såsom wij
icke länge sedhan aff Esaia och Amos Propheter hörde vplå-
sas och förkunnas.

Menniskiorna haffua åtkilligha endar eller endeligha
orsaker hwarföre the föra krigh / hwilke ock åro the som vprec-
kia och driffua then thet til / en part lossliga och förswarliga /
eu part olossliga / och Gudhi misshageligha / om hwilka för år
talat. Ty såsom sagde år / en part föra krigh til at förswara
sigh och sina för öffuerwold och orett / på thet the omsidher må
bekomma fridh och bliffua oqualde aff thetas Fiender. En part
til at förwerffua sigh stort namn och berömmelse / en part til
at hempnas på thetas fiender / en part til at föröka och vth-
widga sina grensor. Och the som thetta göra / the åro Gudhi
misshageligha / och oanseede the til en tidh kunna haffua fram-
gång för thetas synder skull som the bekrigha / så komma the
likwål på sidstone på skam / och så itt ynkeligit nedherfall / så
som Senacherib, Holofernes och flere. Förty H. E. Xren
Gudh år en sådana Gudh som står emoot the högghferdigha /
och kan icke lidha the åhregirigha. Och thet heter så. Wee tigh
som röffuar / ty tu skalt igen beröffuat warda.

Summa på alt samman år thenna: Then första orsaken
och vrspronget til Krigh åro Menniskiornas sco: a Synder /
medh hwilka the sådana förtiena. Gudh år then som sender krigh och

Fines Bel-
lorum.
quos De-
us inten-
di.

Esa. 1.
Amos. 4.

Fines
quos ho-
mines in-
tendunt
varij.

1. Pet. 5.

Esa. 33.

Summa.

örligh/ thet regerat och giffuer vthgång thet på. Menneftiorna äro
 the som begynna och en stoor deel haffua lust til frigh/sör äth stillighe or-
 saker som sagde är. Dieffulen stuter vnder och hielper til at thet går
 fort/på thet många måge förderffuade warda. Thesses onda willia och
 vpsät tagher Gudh och brukar til sitt vpsät/nemlighan til at straffa syn-
 den medh. Och at beweka menneftian til bäring / at hon må förlita
 sig medh Gudh/och saligh bliffua.

Exemplo
 Res de-
 olaratur.

Medh itt Exempel wil man alt sammans förklara. Judafolckee
 hadhe syndat Gudh emoot/ och Gudh wille straffa them. Konung Ne-
 buchodonosor i Babel war en höghsårdigh och ähregirigh Konung / ha-
 dhe lust til at frigha/ och vnderleggia sig flere Land och Riken/ the som
 honom i inga mätto hadhe förörnat. Hans vpsät tagher Gudh oc wöder
 in på Judafolckee/til at straffa them medh. Swar the icke hadhe Gudh
 förörnat/ hadhe Gudh wäl kunnat wenda Nebuchodonosors hogh annor-
 stads til at frigha/eller giffuit Judomen segher öfuer honom. Guds vpsät
 war at Judarna skulle bortleggia thetas afgudherii och bätra sig. Swil-
 ket the ock i thet Babylonska fengelsset gjorde. Nebuchodonosors vpsät/
 at han wille haffua storr namn thet igenom/at han hadhe så myckit för-
 bättrat och förökat thet Babylonska Riket. Thertfore sägher han/ se-
 dhan han så mång Land wunnit hadhe: **Är icke thetta thet sto-**

Dan. 4:27

**ra Babylon thet iagh haffuer byggia lätt/ mina
 herlighheet til ähro.** För then stul straffar ock Gudh honom för
 hans höghserd/ och at han icke wisse Gudh hadhe giffuit honom sådana
 segher/ at han warder vrsunnigh/och moste i 7. ähr leffua fåsant itt an-
 na: Wildnir i markene och ära höö och gråås/til thes Gudh förbanna-
 de sig öfuer honom och han lärde kenna sina Synder. etc. Alltså see
 wi/ hwadh orsaker äro til frigh och örligh/bådhe hoos Gudh och Men-
 neftior.

Pars II.
 De Belli
 incom-
 modis.

P A R S. II.

Wi wele komma til thet andra/och tillsee hwadh skadha
 och förderff frigh och örligh haffuer medh sig. Ther
 om sägher Propheten alt så: **En mörk dagh/ en
 bister dagh/ en mulin dagh och regn dagh etc.** För
 them

them går en förtärande eeld/ och effter them röd
och damb, etc.

Propheten han liknar här frigh och örligh widh en
mörck och olustigh dagh. Ty såsom när en klar och lustigh
dagh är: Så är ock menniskan bättre til pass och friskare/
lustighare och gladhare. Men när en mörck och mullin dagh
är: så är menniskan icke eller wäl til pass: Vthan ofrisk och
olustigh: Allt så wih fridh och roligheet är hwar man lustigh/ rå får
hwar bliffua hema hoos sitt / säkert omgås medh sina wänner och
freuder/ then ene medhdela allt godt medh then andra/ wih all kärlichheet
och wenligheet. Men rå frigh och örligh är/är ingen lust eller glädhie
på ferde. Then ene wenen moſte dragha ifrån then andra/ allidh frucht-
ta sigh at man skal mista någhon aff sina / Hustrin Wamen / Föräl-
drarna Barnen/ Wannen Föräldrarna/ then ene Broderen then andra/
alltidh fruchta och rådhos/ at man skal så höra några onda ränder aff si-
na/ Ja moſte ock hwar och en fruchta hwadh frighet wil haſſua för
en vthgång. Och är thet sanferdeligha en mörck och olustigh dagh. Ty
hoo kan vrhala eller förätla all then skadha och förderff som frighet haſ-
ner medh sigh.

Genom frigh och örligh bliffua land och Folek om sidher så wih
blöttade/ at then gemene man nappast hinner så myctit förwerffua / at
the haſſua brödh at sticka i munnen. Allt hwadh the hema förriena
thet måste the giffua til frighet/ och så sielfsina thet innet nyeta. Fram-
frantken moſte the sälia til vthlaghor. Och behålla sielfsue återkastet til
brödh: Ja wäl skandom bara agarna. Ödra för then skull allt thet
the haſſua förhender medh sielfsta suktan och engslan: Ty the see sigh
meer och meer bliffua vtharmade. Och sannas thet gemena ordspråker:
Fridh närer / Öfridh förtärer.

Wih frigitidh kan man beswärligha hålla någhon lagh och reet widh
mache/ någhon agha och Disciplin. Såsom then gemena Sententien
lydher: Inter arma silent leges. Ty thet går så til/ at när man lenge fri-
ghar/wela på sidsonne inchet peningarna reetia til at betala frigsfolket
medh: När the inthet reetia til/ så måste man tilstådia them någhor
sielfswold/ om man wil them behålla. Dådhan rappas och röffuas/
B ii stads

Belium
compara-
tur diei
nubilo.

Siquidem
Belli in-
commo-
da sunt
plurima.
1. Pauper-
tas.

2. Disci-
plinæ Re-
laxatio.

fiåls och görs illa/wåltages Quinfolck/ och bedriffis all moote
willigheet. Och ther man ån ther om wille ransaka och thet
straffa/ kan man offta i sådana myckenheet/inetet så weta hwar
som göret.

3. Morum
corruptio

Ån mera/ effter fremmande Krigzfolk/ som krigha för be-
soldning/år gemeent ogudhachtigt/ achta ingen Gudh eller
Religion, vthan allenast peningar/ och theras fria lefuerne.
Vpfollla the Land och Stådher medh ogudhachtigheet och on-
da sedher/ ther the dragha fram. Ty sådana som en omgås
medh bliffuer man gemeent stelff. Ty seer man ther som tilfö-
rena haffuer warit frome/ enfalligt/ giffmilt/ Gudhfruchteigt
folck/ når fremmande Krigzfolk hegyunnar mycket wistas och
dragha fram/ förtappa the sådana Sedher/ och bliffua arghe
illfundighe och ogudhachtighe i Stadhen igen.

4. Schola-
rum &
Templo-
rum deso-
latio.

Vthi Krigztidh bliffua Kyrkior och Scholar ödhe/ och
Gudztiensken mycket förslagd. Ty thet man ther på nödtorff-
teligha plåghar använda/ måste man tagha ther ifrån och ko-
sta på krighet/ medhan annor inkomst wil elliest inthet tilreelia/
thet hwar måste något settia effter. Ther Kyrkior och Scholar
icke tilbörlighan hållas widh macht. Ther fölier groffhet vthi
sedher och leffuerne/ många wilfareller och stelffua Barbaries.

5. Conge-
ries malo-
rum belli.

Hwadh mera? genom krigh mista Föråldrarna sina kä-
ra Barn/ aff hwilka the någhon tröst och bistånd skulle haffua
i theras ålderdom. Barnen mista Föråldrarna/ hwilke them
i Gudhfruchteigheet och alla åhrligha dygder vptuchta skulles
Så wera the sedhan vp vthi stelffzwold och skalckheet/ ock så
fölier thet ena onda thet andra.

Then ene wenen mister then andra/ then ene Brodheren
then andra/ medh hwilken han i allsom största kärligheet/ och
wenligheet haffuer omgäts/ och framdeles tenckte at leffua och
omgås. Ther bliffua många Enckior och Fadherlöse barn/
hwilke sedhan androm liggia på hender/ och åre til tunga/ hws
och

och gårdar som man haffuer med store bekymber oc onkostnat
 vpbbygg / rissuas neder och brenas vp. Hwadh man haffuer ing
 modho och arbete sammandraghit / warder borerössuat och e-
 nom ifrån tagit: Sådhen man haffuer vhsäde / ther aff man
 skulle leffua och haffua sitt vpphelle / warder aff androm vps-
 skurin / ja mycket onytteliga förspilde och förtrampat / så at hon
 kommer ingom til godho. Månger moete ryma sitt hws och
 heem / vndstinga sig / och smygga här och ther i skoghen / i snår
 och kår / intet weta hurw hans Hustrw eller Barn är gängit.
 Haffua intet äta / inga klädher / liggia vnder baran himmel i
 regn och köld / och wara redder för hwar buske och hwart löff
 som rustar. Sådant alt haffuer krigh och örligh medh sig.
 Säsom thet ock noghsampt beskriffues / i then 3. Mosei book
 thet 26. c. och then 5. boken thet 28. c. Thersöre må wäl Pro-
 pheten här likna thet widh en mörel och mulin dagh. Sådant
 är itc ynkelighe och förbarmelighit leffuerne / när man rett thz
 öffuerwägga och betrachta wil.

Itaq; me-
 rito Diei
 nubilo cō-
 fertur

Dej oansede at sådant vnderstundom mera wedersfars
 then ena parten aff them som krigha / än then andra: Så skul-
 le doch likwål sådant på alla sidhor billigt betencias. Man
 skulle betencia Först / at wij äre alle menniskior / haffuom en
 Gudh / en Skapare / en Fadher som oss giorde haffuer / skullom
 förthen skull med retto alle leffua tillsammans såsom Brödher /
 vinna hwar annan gode / göra hwar annan gode / och bewissa
 hwar androm all tienst och kärlighheet. Haffua medhlihdande
 medh hwar annan / när then andra gingo någhot emoot.

Quamvis
 hæc alteri
 parti ma-
 gis inter-
 dum eve-
 niant, ab
 omnibus
 tñ. merito
 perpen-
 denda.

Dej så mycket meer / at wij äre alle återlöste genom en
 Frelsa / äre döpte i itc namn. Dej endoch en part äro bes-
 gaffne på affguderij och widhskapelser: Så skulle man doch be-
 tencia / at sådant är aff missförstånd och blindheet / man skulle
 ihugkomma hwadh man sielff icke lenge sedhan warit haffuer /
 o h at Gudh kan ock andra vplysa medh sitt ordz bätre kunds-
 Kap /

III. v. 1
 - omni
 - fidel
 - olib
 - ito
 - v. 1
 - omni
 - nois

Socr. 1.3.
c. 18.

Instantia
At quidā
Bello di-
vites eva-
dunt.

B

skap/når H. G. M. i så teckes. Thet hoos skulle man ock
betenckia/ at thet som then ena wedherfars i dagh thet kan an-
drom wedherfaras i morgon: Och såsom man stelfuer wo-
ro til modz/ om fienden hadhe then framgången hoos honom:
Så skal man ock tenckia at fienden är affectionerat i sådana
sijn ynkeligha låghenheet. Men nu hender thet/at then som
skal fösa en annan/han måste ock löpa medh/ och thet skeer ge-
meene skadhe på bådha sidhor. Man försafar offta en billigh
fridh/ then man sedhan dyrt måste igen tiggia och betala. Så
som man läs om Keyser Juliano, at han försafade then fridh
som honom tilbödhs aff the Perser: Men han måste sedhan
medh många sina liggia effter i slaghet/ som Socrates striff-
uer lib. 3. c. 18.

Om nu någhre äro (thet man icke wil troo många wara) såsom
någre Offuerstar eller Befäl/som igenom krigh richta och för köffra sigh/
the thet vthi fridhs tidh måste medh någhor mindre låta sigh bendia. Och
therfore til äuentyrs är them lita/ om thet är fridh eller ofridh: Så äre
så så många tusende som thet emoot bliffua faritghe och vtharmade: Så
skulle the förthen skull ock låta sigh mera wårda om gemena bästa/ än om
sijn eghen nytta och fördeel. The skole ock betenckia huru fåå the äro/
som i krigh jemligha brukas som femma gråå hår/och så någhon tidh
nyttia och bruka thet the i krigh församlar haffua. The kunde ock haff-
ua fast bätres/rolighare och tryggare lessuerne / hwar fridh och enigheet
woro. Ty man måste än rå haffua och vppehålla Krigsmacht til alle-
handa fall och hendelser.

Pars. III.

P A R S. III.

Quomo-
do subla-
to Bello
pax obti-
nenda, vz.
agendo
peniten-
tiam.

W effter wij höre at krigh oc örligh så mycket ondt med
sigh haffuer/at hwar och en medh recta bör beslita sigh
om fridh och enigheet / så vele wij nu komma til thet
tridhie stycket / och höra huruledhes krigh och örligh kan
förtagit wårda/ och man til fridh och rolighet åter komma kan.
Ther

Ther om säger Joel Propheten alltså: Och nu säger
HERREN Israels Gudh: Omvender idher til
migh aff alt hietta/ medh fastande/ medh gråtande
och bidhyande/ rissuer idhor hietta och icke idhor
klädher/ etc. Thetta är thet rette medhselet til at stilla krigh
och örligh/ at man bortagher Luffwds orsaken ther til/ som är
Synden/ hwilket sker medh en alwarsam boot och bättring.

cujus par-
tes sunt.

Nu hwar vthinna en rett Boot och Bättring/ eller
och omwendelse til Gudh står: Är Gudh Forsamling aff da-
geligha Predikningar noghsampt kunnigt. Namligan/ Först
ther vthi/ at man låter gå sig til hietta/ ångrar och tycker il-
la wara/ at man haffuer syndat Gudh emoot. Thet lærer och
Joel här/ ther han säger: Rissuer idhor hietta och icke
idhor klädher. Thet haffuer varit sedh hoos Judarna/ si-
som hoos andra österlendigar/ at the hafua rissuit sin klädher/
tagit säck vppå oc strödt aska vppå sigh så illa haffuer stått til/
at ödmunka sigh för Gudhi. Thetta haffua allenast warit vch-
wertes Ceremonier, dock loslighe/ ther hietta haffuer varit
ther hoos. Men ther hietta icke hafuer haft en rätt ånger öf-
uer sina Synder/ så haffuer thetta allenast varit icke skrymtery/
och Gudhi misshaghelighit. Först til en rett Boot och Bå-
tring/ hörer/ at man aff hietta låter angra sigh sina synder.
Skole wij förthen skul först icke leffua säkre i syndene/ inthet
betenckia eller bestinna huru wij dagheligha synde Gudh e-
moot: Vthan wij skole flitigt öffuerwägga och betrakta hwil-
ken mild och barmhertigh Fadher wij hafue/ som så mycket gott
öf bewijst haffuer och alla daghar bewisar/ och huru moot-
willigha wij skalle oss ther emoot. At hwadh som honom är
täckt och behaghelighit/ thet är wij tröghe til. Men hwadh
honom är misshaghelighit/ och han haffuer förbudhit/ thet göre

I.
Contritio

E

wij

wij medh all flijt. Sådant skole wij billigt betenelia och låta oss misshagha/och ther öffuer wara hierteligha bedröffuade. Och thetta är thet första som hörer til een rätt boot och båtring.

2.
Fides.

Thet andra är/at wij tå icke misseröste på Gud; godheet och barmhertigheet/öffuergiffue honom och warde aldeles o-
gudhachtighe. Vthan at wij troo honom om nådh och förlåtelse för Christi skuld. Och bidhie honom ödmuikelighan at han wille see igenom finger medh oss/ och borttagga thetta och annor wålförtient syndastraff/för sin godheet och barmhertigheet skull. Och thetta skole wij icke göra medh munnen och läpparna allena: Vthan aff alt hierta/så at thet trycker tårarna och aff öghonen på oss. Thetta lärer oss ock Joel här: Ty ther han säger at **HERR**en är mild/barmhertig och långmodig/lärer han at wij icke skole förtruffa/wth an troo Gudh ock om nådh och förlåtelse. Ther han säger: **Omwender idher medh fastande och bidhiande/lärer han at wij ock skole bidhia Gudh om förlåtelse/och thet medh alt alfuat.** Och thetta skole wij icke allenast göra ensamme hwar för sig/ eller hwar medh sitt hws: Vthan ock alle samptligha och eendrechteligha tilhopa i Gud; Församling. Ty säger han ytermera: **Blåser i Basuner i Zion/helg her ena fasto/kaller tilhopa Församlingen bådhe gamla och unga.** Och thetta är thet andra som hörer til een rätt Boot och Båtring/nemligha Troon.

3.
Neva o-
bedien. in.
Esa. i.

Thet tridhie är/ at wij ock wende igen til at göra illa/och lårom göra thet gott är/såsom Esaias förmanar och rådder i thet i cap. och Joel här i thet han säger: **Omwender idher til HERR**en. Siquidem optimus portus penitentia est mutatio consilij &c. såsom en aff the gamla sagde

sagde

sagdt haffuer. Wij kunne wäl inthet aldeles bortleggja thet
syndigha naturen/at wij icke haffue onda affecter och begä-
relser/ så lenge wij leffue här på jordene: Men så skole wij
stå them emoot medh all flijt ac the icke komma i vthwertes groff-
ua gerningar/som ibland oss (thet Gudh bätre)alt förmyckie
wancka. Säsom äre stora Cedher och Bannor/ Sabbathz
daghzens föracht/så at mā håller alla daghar lika/arbetar lika
så på Söndaghen/som andra daghar/ Höghferd/ Smalgh
och Dryckenstap/ Hoor/Mord/Deler och Girighet. Så-
dant skal man bortleggja/ och föra itt åhrlighit leffuerne thet
Gudhi kan behagha. När wij på sådant sätt göre Boot och
Bättring/så skal tā HERREN G: Bdh säjja til oss/ som han
här sägher igenom Joel til Judarna: **Sij iagh wil för-
barma migh öffuer edher och wil giffua edher korn
och must tillfullest/ och skal icke meer giffua mitt
folck Hedningomen til spillo.**

Är förhensfull höghlöfthit / Christelighit och efter
Gudz befallning/thet wär nådigste Herre och Konung haffuer
lätit påbindha sådana Bönedaghar/ på hwilka wij til thetta
medhelet gripa skolom/nemligan beredha oss til bättring. Och
til at bidhia Gudh om Nåd och Förkätelse. Och förmo-
dhar man wissertligan/at Gudh warder seendes til wåra tråge-
na och ödmiska Böner/ och warder oss nådhelighan hörandes.

Äy oanseedt thet skeer wäl inthet/at alle göra Boot och
Bättring: Så är doch ingen twiffuelsemål/at sw på thenne
dagh/effter så flitigt thet til i alla Församlingar öffuer hela
wårt Fädhernes Land rådhes och förmanas/månge låta sigh
gå sådant til hiertat/och bidhia Gudh innerligha/ at han oss
til fridh och enigheet mildelighan förhielpa wille. Allenast
thet Gudh wille hielpa oss til fridh och roligheet/wij wille tā

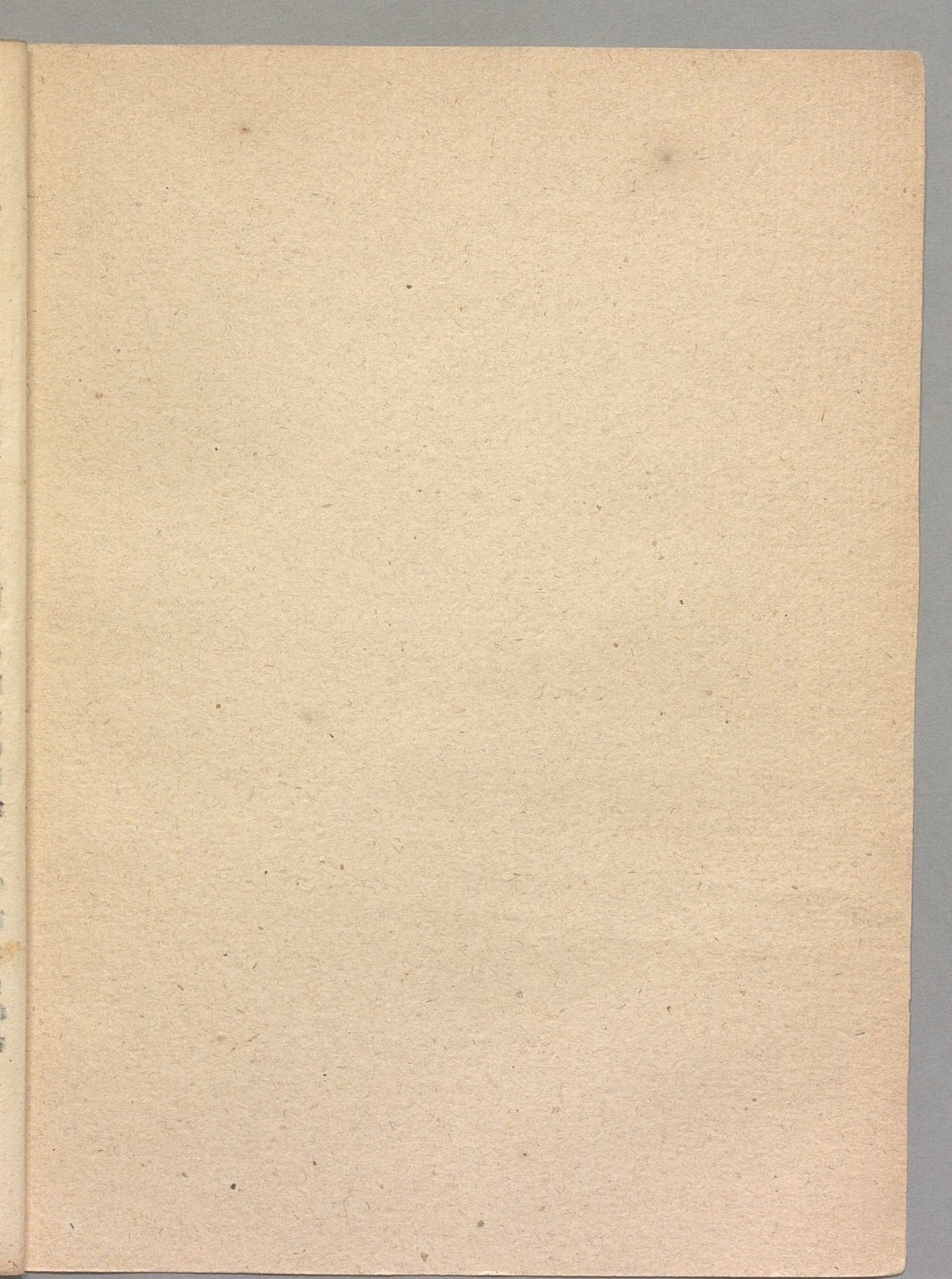
läta påstina at wij någhen mon bättre bliffue än tilförena/ på
thet wij icke åter strax förorsakade samma straff vthöffuer oss
igen.

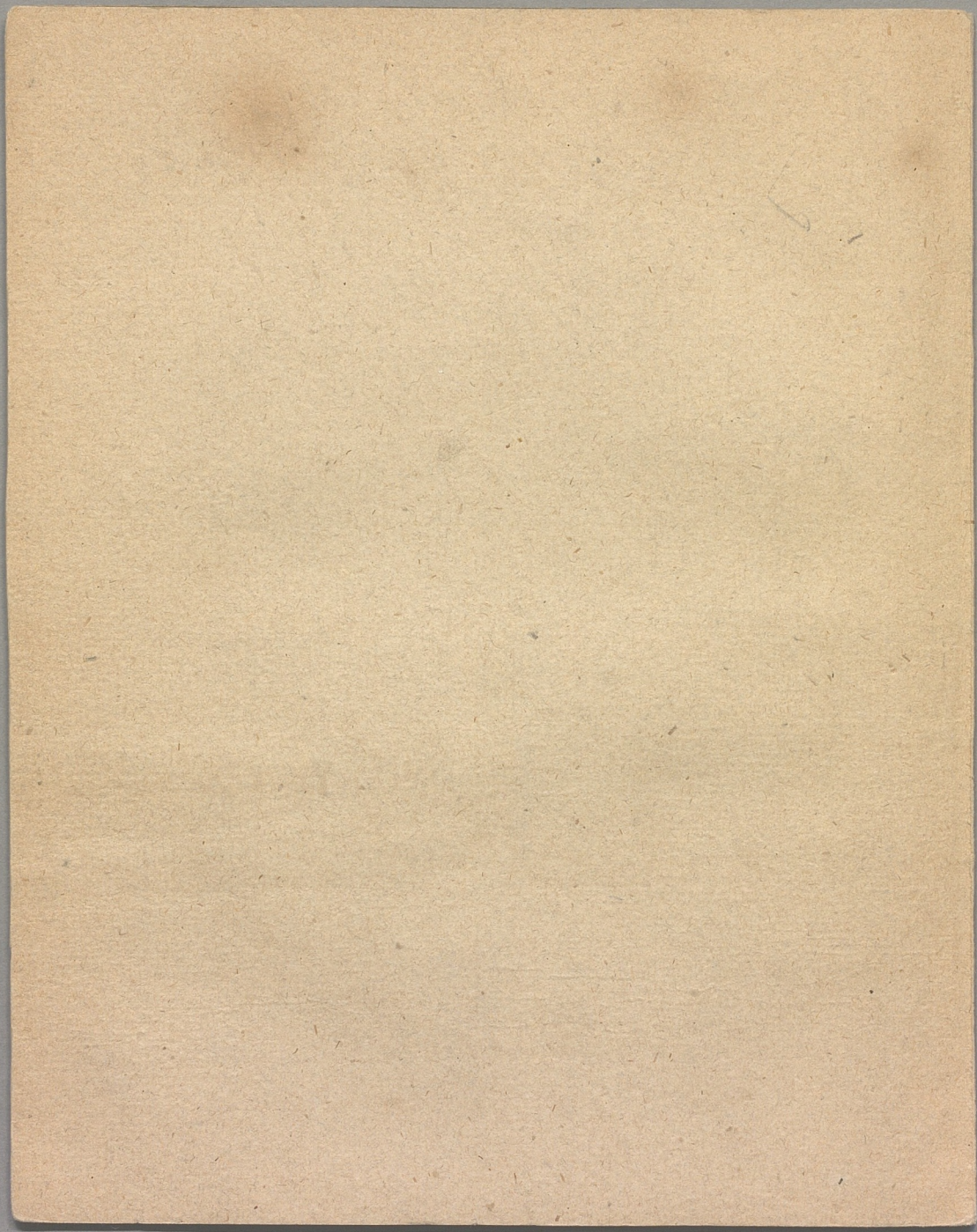
Testaria
nova.

Ja må någhor säja / at många menniskior ågra sina
Synder/ och theslilicst bidhia Gudh om förlätelse/ är ingen
twiffuel om: Men lått oss och höra aff Gudz ord på hwadh
sätt then gemene man skulle bliffua bättre/ och sådana stora syn-
der/ som offta vpreknade äro/ måtte bliffua förtagne. Thet
lärer oss och Gudz ord vthi åtskilligh rum. Men effter thet
at sådant icke vthi thenne Text warder förmålt/ wil man thet
spara til en annan gång/ och bättre låghenheet til at sö: handla.
Then Nädighe och Barmhertighe G: D: h mildbelighan för-
låne/ at thetta må wara talat hans H. Namn til äbro/
och mångom til rättelse och bättring. Amen/

A M E N.

www.books2ebooks.eu